

Posudek vedoucí diplomové práce

Název práce: „Mateřství jako kompetence k učitelství na ZŠ“

Autorka práce: Blanka Müller

Autorka posudku: Jana Dvořáčková

Blanka Müller se ve své diplomové práci zaměřuje na zásadní změnu v profesním směřování žen, k níž u nich dochází v souvislosti se zkušeností mateřství a sociálními podmínkami, které pozici žen-matek v českém prostředí strukturují. Soustřeďuje se na vysokoškolsky vzdělané ženy s rozličnou profesní historií, které po rodičovské dovolené nastupují na trh práce jako učitelky základních škol, aniž by na tuto profesi v minulosti aspirovaly. Autorka tento bezesporu zajímavý fenomén vyzorovala ve svém okolí a rozhodla se prozkoumat důvody, které ženy k tomuto rozhodnutí vedou. Jak v práci dobře ukazuje, jedná se o celý komplex faktorů, v nichž se zračí (mimo socializační vzorce a zkušenost mateřství) místní sociální politiky, problematické postavení žen na trhu práce i specifika učitelské profese a její pozice ve společnosti. Je zřejmé, že se jedná v nemalé míře o konfiguraci specificky českou a zkoumaný typ profesní změny nebude patrně v prostředí ČR ojedinělý.

S kolegyní Müller jsme práci pravidelně diskutovaly. V návaznosti na výsledek našich diskuzí práci aktivně přepracovávala a přestrukturovávala a dohledávala relevantní prameny, které by jí umožnily vynořující se poznatky zasadit do kontextu existujících konceptů a výzkumů. Výsledný text tak přináší zajímavou a poměrně solidně zpracovanou sondu do tématu, i když je na něm přeci jen trochu znát, že vznikl za situace časového omezení.

Teoretická část se věnuje socializaci žen, přičemž autorka chápe pro její analýzu jako stěžejní zejména koncept symbolického násilí (P. Bourdieu) a druhého pohlaví (S. de Beauvoir). Uvádí také do specifika postavení žen a žen-matek na trhu práce a základních procesů, které ho ovlivňují, problematiky sladění osobního a pracovního života v kontextu ČR, konceptu intenzivního mateřství či stávající pozice učitelské profese ve společnosti. Tato část textu prokazuje autorčinu znalost relevantních pramenů a diskuzí, byť čerpá v převážné míře z českých zdrojů a empirických výzkumů. Přestože se nejedná o velký nedostatek, text na nemálo místech kazí ne zcela pečlivý popis různých procesů a fenoménů a drobné nedostatky v mikrologice výkladu (např. v návaznosti vět). Koncept symbolického násilí, který je představen jako klíčový, je definován trochu „ve zkratce“ (s. 10). V případě některých dalších autorů (Beck, Foucault) došlo k určitému vytržení jejich myšlenek z kontextu či ne zcela přesné interpretaci. Nutně dle mého názoru nebylo umístění samostatné kapitoly k popisu fenoménu „děravého potrubí“, který se vztahuje specificky k vědecké sféře (fenomén by stačilo vysvětlit při analýze), a s konceptem intenzivního mateřství se v textu pracuje již před jeho hlubším představením (s. 27) – to už jsou však jen skutečně dílčí připomínky.

Volba metodologického přístupu je přiměřená a autorka zdařile popisuje jak její východiska, tak implikace a možná omezení z hlediska interpretace dat. Oceňuji i reflexivitu autorky ohledně etických rozměrů dotazování osob z vlastního okolí, která ji nakonec přivedla – navzdory veškerým komplikacím pro její výzkum – ke změně postupu. V popisu metodologie však bohužel zůstal propojen výklad ohledně otázek pokládaných v rámci rozhovorů a popis specifických výzkumných otázek (s. 38), což sugeruje mísení pojmů – nicméně možná se jedná jen o záležitost neideálního členění textu. I v této metodologické části pak pozoruji občasně problémy v sekvenci prezentace informací, které jsou nejspíš důsledkem reorganizace původního textu (např. informace k výběru komunikačních partnerek na s. 43-44).

Samotnou analýzu považuji za cennou a přinášející řadu zajímavých vhledů. Zdá se (možná trochu v rozporu s názvem práce), že těžiště faktorů, které ženy do sféry základního školství přivádějí, spočívá

v nastavení rodičovské dovolené, které je vede spolu s dalšími faktory k dlouhodobému opuštění trhu práce, a v nedostatečných příležitostech ke sladování péče a práce po skončení rodičovské. Čas, který ženy musí trávit na pracovišti, se nenáhodně kryje s časem, kdy je institucemi postaráno o děti. Jak autorka poukazuje, jinak stigmatizující mezera v životopise je ve školském prostředí vnímána méně negativně, což dokresluje i tvrzením jedné z komunikačních partnerek, že jí škola čas strávený péčí o děti započítala coby období praxe v profesi. Popisovaná konfigurace faktorů je nicméně samozřejmě komplexnější a u každé z partnerek mírně odlišná. Z jejich medailonků lze také vyčíst, že některé z nich měly bližší vztah k dětem dlouhodobě, i když se nepromítli do jejich předchozí profesní volby. Poznatky získané analýzou autorka systematicky zasazuje do kontextu výsledků jiných výzkumů. Aplikuje na ně dříve představené teoretické koncepty, byť občas je tato aplikace není zcela interpretačně dotažena zůstává v rovině náznaku. Že se v případě učiněné profesní volby nejedná o jednoduše „šťastný konec“, ale spíše o dlouhodobé podřízení se potřebám rodiny, zpravidla proto, že je zaměstnání muže vnímáno (v souladu s uvedenými koncepty) jako důležitější, výmluvně dokládá i fakt, že většina komunikačních partnerek vnímá svoje působení v základním školství jako dočasné. Přes veškeré zmíněné klady vnímám i v této části několik nedostatků dílčí povahy. I když jsou například pohledy komunikačních partnerek na působení mužů ve školství velmi zajímavé, v textu je jim věnován větší prostor, než by korespondoval se zaměřením výzkumných otázek. Text se má také v závěrečných pasážích trochu tendenci opakovat.

Ráda však zdůrazňuji, že práci jako celek vnímám jako veskrze zdařilou. **Doporučuji ji proto k obhajobě.** Navrhuji ji **hodnotit známkou velmi dobře až výborně**, v závislosti na průběhu obhajoby.

15. září 2022, Brno

Mgr. Jana Dvořáčková, Ph.D.

